מדוע מוצרי החלב כל כך יקרים בישראל?

מגבלות וחסמים עולים למשפחה הישראלית 1,139 ₪ בשנה

Prepared by Corinne Parenti,
Jerusalem Institute for Market Studies

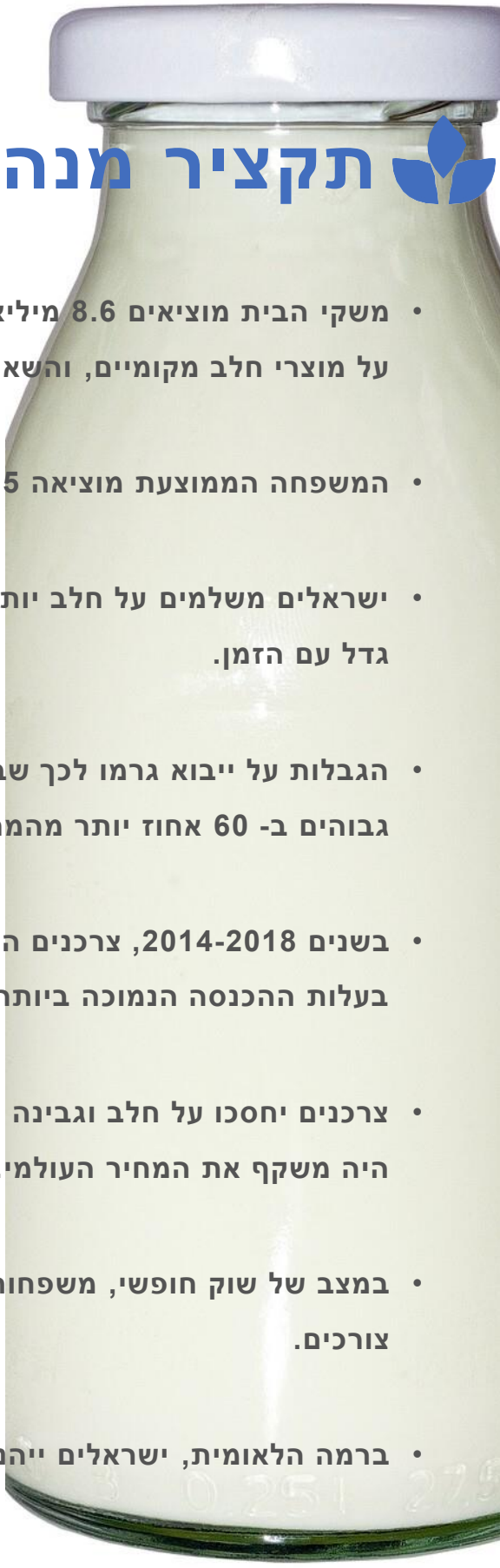

תקציר מנהלים

- משקי הבית מוציאים 8.6 מיליארד שקל בשנה על מוצרי חלב, מתוכם 8.2 מיליארד שקל על מוצרי חלב מקומיים, והשאר על מוצרי חלב מיובאים.
- המשפחה הממוצעת מוציאה 3,425 שקלים בשנה על מוצרי חלב.
- ישראלים משלמים על חלב יותר מאשר מקביליהם באירופה וארה"ב, והפער במחיר רק גדל עם הזמן.
- הגבלות על ייבוא גרמו לכך שבשנים 2014-2018, חקלאים ישראלים קיבלו מחירים גבוהים ב- 60 אחוז יותר מהמחיר בשוק העולמי.
- בשנים 2014-2018, צרכנים העבירו 5.3 מיליארד ש"ח לחקלאים. כאשר המשפחות בעלות ההכנסה הנמוכה ביותר שילמו מעל מיליארד ש"ח.
- צרכנים יחסכו על חלב וגבינה קשה כ- 34% ו- 33% בהתאמה, אם המחיר של חלב גולמי היה משקף את המחיר העולמי.
- במצב של שוק חופשי, משפחות ישראליות יחסכו 1,139 ₪ בשנה על מוצרי החלב שהם צורכים.
- ברמה הלאומית, ישראלים ייהנו מעודף בהכנסה הנקייה של 2.9 מיליארד ש"ח.

כמה חלב אנו צורכים?

לפי סקר משקי הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משפחות ישראליות מוציאות יותר מ-8.6 מיליארד ₪ בשנה על מוצרי חלב, ממוצע של 3,425 ₪ לשנה למשפחה, שהם 13% מסך ההוצאות על אוכל (ללא הוצאה על פירות וירקות).

המשפחות בעלות ההכנסה הנמוכה ביותר, מוציאות חלק גדול יותר מתקציב האוכל שלהם על מוצרי חלב, לעומת המשפחות בעלות ההכנסה הגבוהה ביותר.

החמישון התחתון מוציא על חלב כ- 4% מתקציב האוכל שלו, פי ארבעה מהחמישון העליון.

משפחה ממוצעת בישראל מוציאה 3,425 ₪ בשנה על מוצרי חלב

טבלה 1: הוצאה על תצרוכת חודשית בישראל, על חלב ומוצריו, לפי חמישונים – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - 2017

	אחוז מוצרי חלב מסך ההוצאה על אוכל	אחוז חלב לשתייה מסך ההוצאה על אוכל	הוצאה על מוצרי חלב בשנה בשקלים	סך ההוצאה השנתית של משקי הבית על מוצרי חלב
חמישון 1	13.78%	3.80%	₪ 3,092	₪ 1,567,029,672
חמישון 2	13.21%	2.15%	₪ 3,079	₪ 1,564,017,312
חמישון 3	12.91%	1.62%	₪ 3,301	₪ 1,668,244,968
חמישון 4	13.16%	1.29%	₪ 3,649	₪ 1,849,589,040
חמישון 5	12.45%	0.83%	₪ 4,009	₪ 2,026,715,808
סך הכל	13.06%	1.44%	₪ 3,425	₪ 8,675,596,800

Source: https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2019/households17-e.aspx, The number of households in 2017 was 2,510,300, and the average household size was 3.32 persons.

מחירים גבוהים בשוק החלב משפיעים בצורה חזקה יותר דווקא על משקי הבית החלשים ביותר באוכלוסייה, מאשר על משקי הבית החזקים יותר.

בשנת 2017, משקי הבת בישראל הוציאו 8.6 מיליארד ₪ על מוצרי חלב, ממוצע של 3,425 ₪ למשק בית לשנה. מתוך הסכום הזה, 29% הוצא על חלב, 31% על גבינה לבנה, 27% על גבינה קשה, 12% על ממרחים ויוגורטים ו- 1% על חמאה.

שוק שמנותק כמעט לגמרי מיבוא

לפי דו"ח מועצת החלב לשנת 2017, ייצור החלב המקומי הגיע ל- 1,549 מיליון ליטרים של חלב והיבוא ל- 288 מיליון ליטרים. (מוצרי חלב קשיחים נמדדים בליטרים גם כן).

אבל, מתוך היבוא הזה, רק גבינות וחמאה מיועדים לצריכה. השאר משומשים לייצור מוצרי צריכה אחרים (מי גבינה, אבקת חלב, חלבון חלב ותערובות חלב)

מאגר הנתונים של הOECD, שעוסק בייצור ויבוא של תוצרת חקלאית, רק 20% מהחמאה ו5.5% מהגבינות שנמכרות בישראל הגיעו מיבוא. חלב ומוצרי חלב טריים אחרים נמצאים תחת מכסות קפדניות. בסך הכל, 95% מההוצאה הכוללת של משקי הבית בישראל על מוצרי חלב היא על מוצרים מקומיים, ו-5% על מוצרים מיובאים.

Source: https://www.halavi.org.il/wp-content/uploads/2019/06/%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%9F-1.pdf

האם אנחנו משלמים מחיר הוגן על חלב?

גרף 1 מראה את המחיר לצרכן של חלב בישראל לפי הOECD, בהשוואה לאיחוד האירופי וארצות הברית.

בתקופה שבין 2005 ל 2017, מחירי החלב בישראל צמחו בקצב שנתי של 4.6%, בעוד שבאיחוד האירופי וארה"ב, מחירי החלב צמחו רק ב 2.1% ו- 3.1% בהתאמה.

לא רק שישראלים משלמים יותר מאשר האירופאים והאמריקאים, אלא גם שפער זה גדל עם הזמן.

ניתוק המשק מהעולם גורם לכך שהיצרנים המקומיים דורשים מחיר גבוה יותר ללא דאגה מתחרות. הם מוגנים מבחוץ על ידי חסמי יבוא, ומבפנים על ידי חסימת כניסת שחקנים חדשים לשוק.

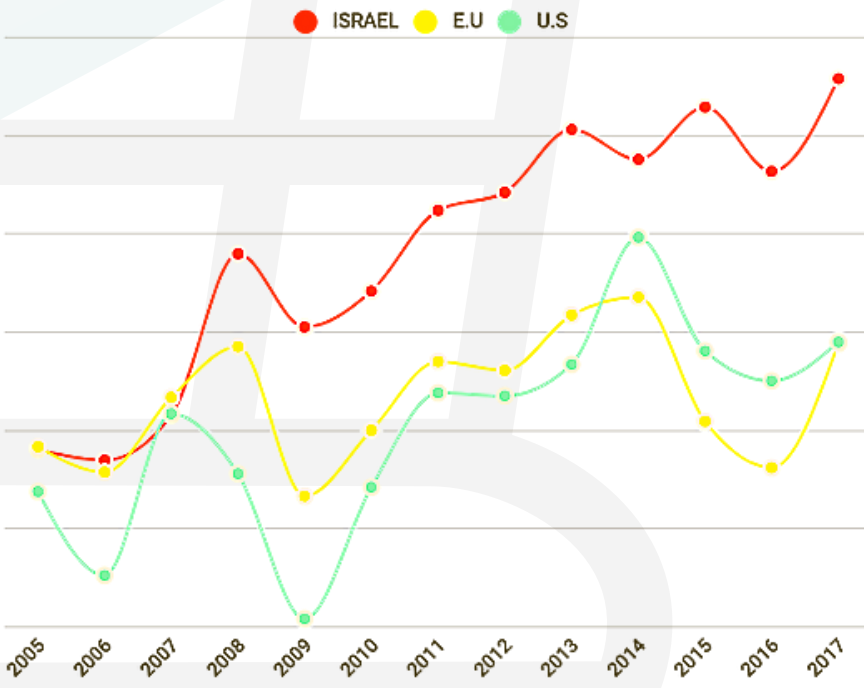

גרף 1: מחיר החלב - לפי נתוני OECD

Source: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?QueryId=91990&vh=0000&vf=0&l&il=&lang=en#

מועצת החלב, קבוצה של יצרנים מקומיים נבחרים, שולטת בהיצע מוצרי החלב המקומיים. הם מחליטים על מכסת הייצור, מחלקים אותה בין היצרנים השונים, וקובעים את המחיר הסיטונאי בכל הארץ. מועצת החלב פועלת כמונופול, כאשר היא מפיקה רווח נוסף מהצרכנים, שלא היה מתקיים בשוק תחרותי.

אין סיבה כלכלית לכך שמחיר החלב בישראל יהיה גבוה ב- 39% מאשר באיחוד האירופי, או ב- 27% ממחיר בארה"ב; חוץ מאשר מדיניות שמגנה על החקלאים מתחרות בענף.

כמה מוגן שוק החלב בישראל?

גרף 2 מראה רמת ההגנה של יצרני החלב בישראל, בעזרת נתונים שפורסמו על ידי ה- OECD בשנים 2000-2018.

מדד "הגנת היצרנים" הוא ההפרש בין המחיר הממוצע שהיצרנים מקבלים, והמחיר בשוק העולמי. לדוגמא, מקדם של 1.10 אומר שהחקלאים קיבלו מחיר שגבוה ב- 10% מהמחיר בשוק העולמי.

גרף 2: מדד הגנת היצרנים בישראל – לפי נתוני OECD

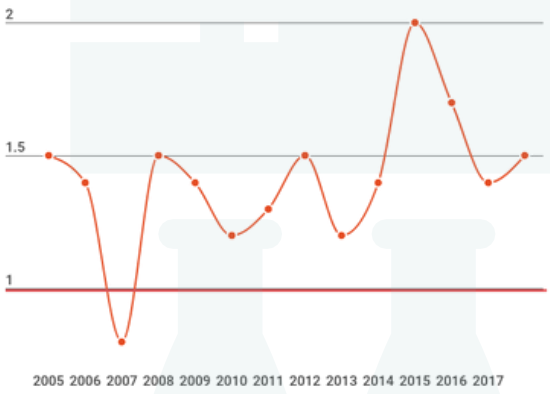

Source: https://data.oecd.org/agrpolicy/producer-protection.htm

חוץ משנת 2007, מקדם מדד הגנת היצרנים תמיד היה גבוה מ-1, מה שמראה על סטייה לטובת החקלאים.

ב- 2018, השנה האחרונה שיש לנו מידע לגביה, הממוצע היה 1.5, מה שאומר שהחקלאים קיבלו מחירים גבוהים ב- 50% מהמחיר העולמי, על החלב שהם הפיקו.

בשנים 2014-2018, ממוצע מדד הגנת היצרנים היה 1.6. הגנה על החקלאים על ידי בידוד שלהם מהשוק העולמי, ומניעת התחרות הנלווית לכך, פוגעת בצרכנים. לא זו אף זו, מדיניות שכזו היא מדיניות רגרסיבית, שכן היא פוגעת באופן חזק יותר במשקי הבית הכי חלשים מאשר החזקים מהם.

הצרכנים מסבסדים את החקלאים

כדי לאמוד את הפגיעה הכלכלית של המדיניות בתחום החקלאות, ה- OECD מחשב את השווי הכספי השנתי של ההעברות ליצרנים החקלאיים מהצרכנים ומשלמי המיסים למוצר בודד.

גרף 3 מראה את שווי סך ההעברות מצרכנים ליצרני החלב מאז 2004. חוץ מההעברות הגבוהות מאוד, מה שיותר מטריד זו העובדה שסכום זה גדל ב- 60% כאשר משווים את חמש השנים האחרונות (2014-2018) לחמש השנים שקדמו להן (2009-2013).

Source: https://data.oecd.org/agrpolicy/producer-protection.htm
https://www.oecd.org/eu/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm

צרכנים העבירו 5.3 מיליארד ש"ח לחקלאים, מתוכם מיליארד אחד ממשקי הבית החלשים ביותר.

בחמש השנים האחרונות, 5.3 מיליארד ש"ח הועברו מהצרכנים לחקלאים, מתוכם מיליארד אחד ממשקי הבית החלשים ביותר. ישראל היא אחת המדינות האחרונות בעולם, שבה הצרכנים הם אלו שמסבסדים את החקלאות המקומית. לפי דו"ח ה – OECD בשנת 2019, "החלק של שיטות התמיכה המעוותות את השוק, מסך התמיכה הכוללת בישראל, הוא גבוה בהרבה (91%) מהממוצע ב - OECD."

גרף 3: העברות צרכנים ליצרנים במיליוני שקלים (OECD)

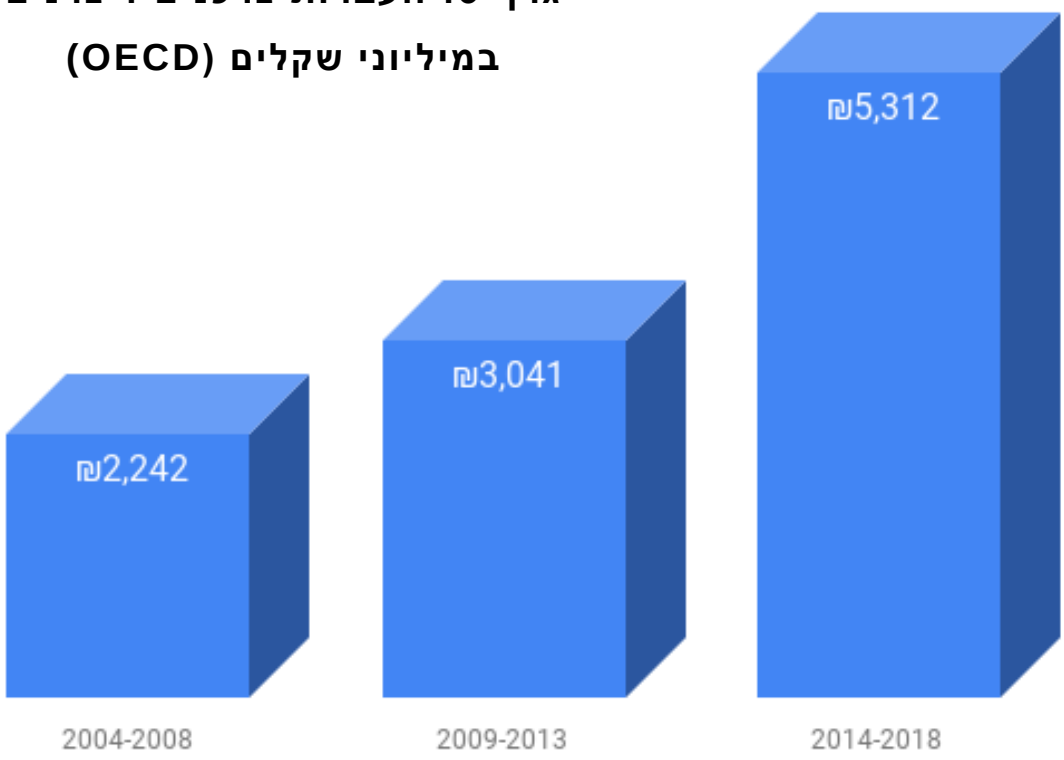

Source: https://www.oecd.org/agriculture/topics/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation/
https://www.moag.gov.il/yhidotmisrad/research_economy_strategy/publication/2019/Documents/Milk_Cheese_Comparison.pdf
The price composition is assumed to be stable before and after free trade.

המחיר לצרכן

היום, כאשר צרכן קונה מוצרי חלב בסופרמרקט, המחיר מגלם בתוכו את שרשרת הערך של המוצר, מחלב גולמי ועד הגעתו למדף הסופר. ב – 2018, מחיר החלב הגולמי היה צריך להיות נמוך ב – 50% אם היה מתקיים סחר חופשי. על ידי שימוש בנתונים של הרכב המחיר שפורסם על ידי משרד החקלאות ופיתוח הכפר, אנו יכולים לדמות את המחיר לצרכן של מוצרי החלב, אילו מחיר החלב הגולמי היה נמוך ב- 50% ומותאם למחיר בשוק העולמי.

גרף 4: מחיר לליטר חלב בישראל היום אל מול שוק חופשי

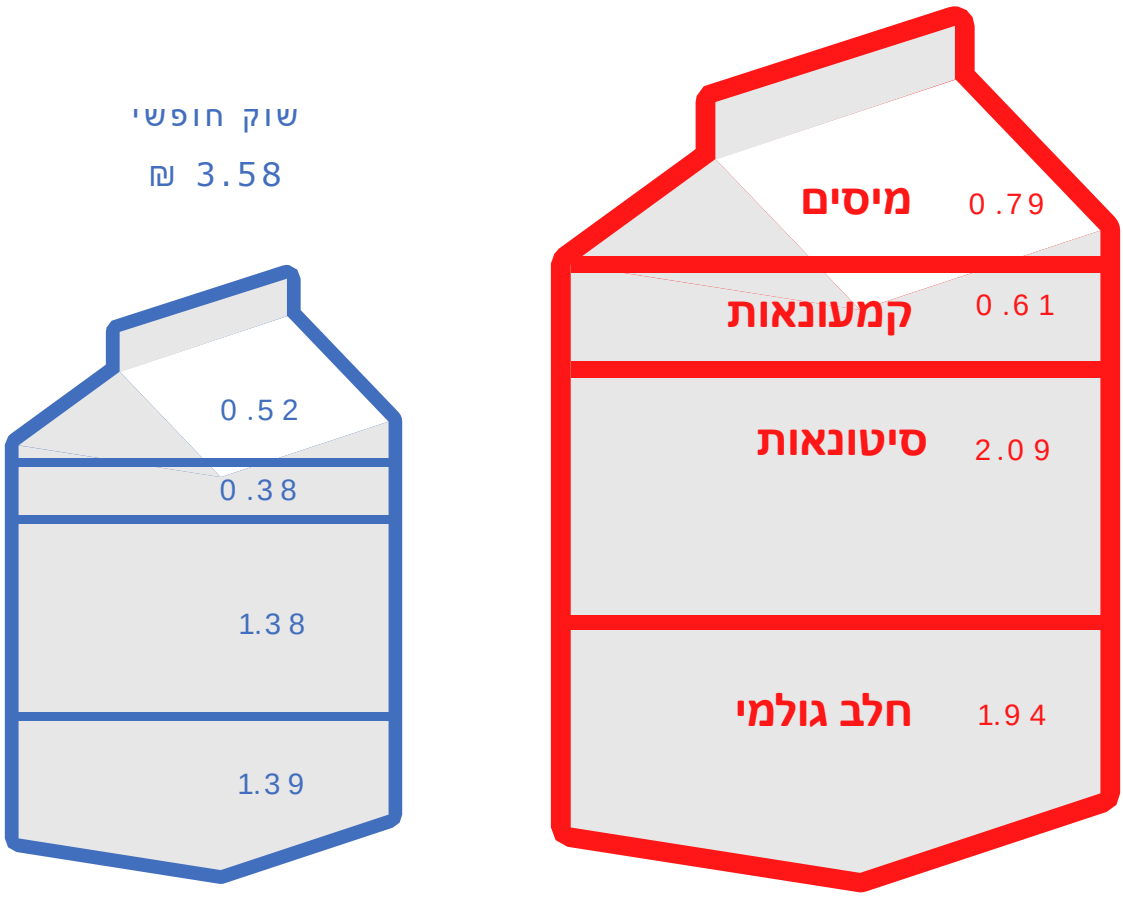

כאשר מדיניות הממשלה תומכת באופן מלאכותי במחיר החלב הגולמי המקומי, ומעלה אותו למחיר הגבוה ב – 60% ממחיר השוק, כל שוק החלב מושפע מכך.

כיום, הצרכן משלם 5.42 ₪ לליטר חלב, כאשר המחיר מחולק בצורה הבאה: 1.94 ₪ משולמים עבור החלב הגולמי, הסיטונאי מוסיף עוד 2.09 ₪ (107%), הקמעונאי 0.61 ₪ (14%), ורשות המיסים מוסיפה עוד 0.79 ₪ (17%). במצב של סחר חופשי, מחיר החלב הגולמי יהיה נמוך ב- 50%, מה שיוביל לירידה כוללת במחיר מוצרי החלב.

גרף 4 מראה את מרכיבי מחיר החלב הנמכר בשקית או קרטון. במצב הנוכחי, הצרכן הישראלי משלם 5.42 ₪ לליטר חלב. במצב של סחר חופשי, כאשר מחיר החלב הגולמי זהה למחיר השוק, המחיר לצרכן היה 3.58 ₪, נמוך ב – 34% מהמחיר המקורי.

במצב של סחר חפשי, משפחות היו חוסכות 306 ש"ח בשנה רק על חלב לשתייה. ברמה הלאומית, ישראלים היו חוסכים 734 מיליון ש"ח.

אותו הדבר נכון גם לגבי גבינות קשות. גרף 5 מראה את מרכיבי מחיר הגבינה הצהובה. כיום, הצרכן משלם 39.8 ₪ לקילו אחד של גבינה צהובה. 18.33 ₪ על החלב הגולמי, הסיטונאי מוסיף עוד 10.3 ₪ (59%), הקמעונאי 4.8 ₪ (14%), ורשות המיסים מוסיפה עוד 5.8 ₪ (17%). במצב של סחר חופשי, מחיר החלב הגולמי יהיה נמוך ב- 50%, מה שיוביל לירידה כוללת במחיר מוצרי החלב. כיום צרכנים משלמים 39.8 ₪ לקילו אחד של גבינה צהובה. במצב של שוק חופשי, המחיר יהיה 26.8 ₪, נמוך ב – 33% מהמחיר המקורי.

גרף 5: מחיר קילו גבינה צהובה

היום אל מול סחר חופשי

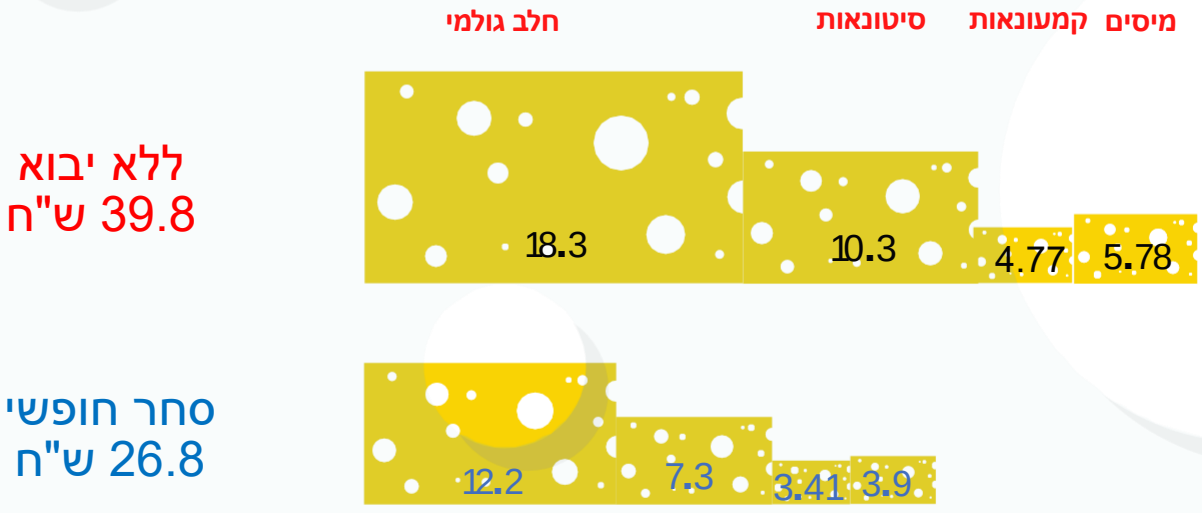

טבלה 2 מראה את סכום הוצאות משקי הבית על מוצרי חלב בשנת 2017, לפי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. כדי לחשב את פוטנציאל החיסכון של הצרכנים במקרה של סחר חופשי, השתמשנו בשיעור חיסכון של 34% עבור החלב, ו – 33% עבור גבינה, כפי שהראנו בחלק הקודם. משרד החקלאות ופיתוח הכפר לא מפרסם את מרכיבי המחירים של מוצרי החלב האחרים, אנחנו הנחנו שיעור חסכון דומה של 33%.

טבלה 2: עלות שנתית למשק בית עבור מוצרי חלב היום אל מול סחר חופשי

	הוצאה שנתית של משקי הבית כיום	הוצאה שנתית של משקי הבית במצב של שוק חופשי	ירידה בהוצאה - באחוזים
חלב לשתייה	₪ 900	₪ 594	34%
גבינות קשות	₪ 778	₪ 521	33%
גבינה לבנה	₪ 955	₪ 640	33%
חמאה	₪ 95	₪ 64	33%
יוגורט, גלידה, ממרחים	₪ 697	₪ 467	33%
סך ההוצאה	₪ 3,425	₪ 2,286	₪ 1,139

איך סחר חופשי ישפיע עליך?

במצב של סחר חופשי, מחיר החלב הגולמי בישראל בשנת 2018 היה 50% נמוך יותר מאשר מה שהיה בפועל, ומוצרי החלב היו זולים ב – 33% בממוצע. בסך הכל, כל משק בית ישראלי היה חוסך קצת יותר מ – 1,139 ₪. ברמה הלאומית, ישראלים היו חוסכים 2.9 מיליארד ₪.

לאומי
₪ 2,900,000,000

חסכון בעזרת
סחר חופשי

משפחתי
₪ 1,139